

Amerika 1776 — 1876.

III. De religiøse Forhold i Amerika.

Efter J. L. Diman.*)

Den følgende Oversigt over de religiøse Forholds Udvikling i Amerika i de sidste hundrede Aar vil kun fæste Opmærksomheden paa nogle af de mest fremtrædende og mest karakteristiske Træk; de exceptionelle religiøse Bevægelser, der — hvor interessante de end i og for sig maatte være — ikke have præget den amerikanske Aand paa nogen meget fremtrædende Maade, ville ikke blive omtalte; kun Hovedfloden, ikke Smaabækkene, skal der tages Hensyn til.

Det første Punkt, der tildrager sig Opmærksomhed, er Adskillelsen mellem Stat og Kirke. Nutildags er i Amerika Friheden ikke tænkelig uden fuldstændig Adskillelse mellem Stat og Kirke. For hundrede Aar siden tænkte man ganske anderledes. Før den amerikanske Revolution bestod der i alle Kolonierne en mere eller mindre nøje Forbindelse mellem Religionen og Staten. Saadan en Forbindelse kan fremtræde paa to forskjellige Maader: negativt, idet der indføres Prøver, hvorved visse

*) •North American Review,• 1876.

Amerika 1776 — 1876.

III. De religiøse Forhold i Amerika.

Efter J. L. Diman.*)

Den følgende Oversigt over de religiøse Forholds Udvikling i Amerika i de sidste hundrede Aar vil kun fæste Opmærksomheden paa nogle af de mest fremtrædende og mest karakteristiske Træk; de exceptionelle religiøse Bevægelser, der — hvor interessante de end i og for sig maatte være — ikke have præget den amerikanske Aand paa nogen meget fremtrædende Maade, ville ikke blive omtalte; kun Hovedfloden, ikke Smaabækkene, skal der tages Hensyn til.

Det første Punkt, der tildrager sig Opmærksomhed, er Adskillelsen mellem Stat og Kirke. Nutildags er i Amerika Friheden ikke tænkelig uden fuldstændig Adskillelse mellem Stat og Kirke. For hundrede Aar siden tænkte man ganske anderledes. Før den amerikanske Revolution bestod der i alle Kolonierne en mere eller mindre nøje Forbindelse mellem Religionen og Staten. Saadan en Forbindelse kan fremtræde paa to forskellige Maader: negativt, idet der indføres Prøver, hvorved visse

*) •North American Review,• 1876.

Trosbekjendere udelukkes fra Embeder eller fra visse Borgerrettigheder; positivt, idet Staten understøtter visse religiøse Institutioner. I alle de tretten gamle Kolonier fandtes begge Maader repræsenterede. Selv i Delaware og Pennsylvania, hvor Lovgivningen ikke vilde give nogen bestemt Religion Fortrin, nægtedes der alle dem, der ikke bekjendte sig til Jesus Christus, Borgerret. Religionen betragtedes overalt som Statens Grundlag, og Lovgivningsmagten ansaa det for sin Pligt at sørge for den; Staten burde lige saa vel sørge for Religionsvæsenet som for Skolevæsenet.

Den amerikanske Revolutions konservative Karakter har faaet sit klareste Udtryk i den betænkssomme Maade, hvorpaa de forskjellige Stater under den ny politiske Ordning skred til at ændre det ældre Forhold mellem Religionen og den verdslige Magt. De i Syden eksisterende kirkelige Institutioner, der vare laante hos en fremmed, fjendlig Magt, maatte nødvendigvis strax falde sammen; men det er dog en noget rhetorisk Overdrivelse af den ypperste amerikanske Historieskriver, naar han udbryder: «Fra New Hampshires Bakker og Maines Floder til Tennessees Bjerge og Georgias Grænser forlangte Folket med én Røst: Afskaffelsen af Forbindelsen mellem Kirke og Stat!» Tværtimod: i alle de ny Forfatninger, der vedtoges under Uafhængighedserklæringen — alene med Undtagelse af New Yorks — anerkjendtes en eller anden Forbindelse mellem Kirke og Stat udtrykkelig. Mange af de Indskrænkninger, der beholdtes, kan med Rette betegnes som Levninger af et gammelt System eller som tilfældige Minder om gamle Skikke. Dette gjaldt navnlig de Prøver, hvorved der negtedes de romerske Katholiker Borgerret, da Bestemmelserne herom ikke saa-

meget skyldtes religiøs som politisk Antagonisme. Disse rent negative Bestemmelser, der ikke vare paa deres Plads i et Land som Amerika, og som ogsaa snart fjernedes, vare af en hel anden Natur end de positive Bestemmelser, i hvilke nogle af Staterne udtalte Overbevisningen om, at Religionen er Statens Grundlag. I Marylands Forfatning, der vedtoges samme Aar Uafhængigheden erklæredes, optoges saaledes en Bestemmelse, hvorefter Bekjendelse til den kristne Tro blev en Betingelse for at opnaa noget Embede. Massachusetts fik, fire Aar senere, en lignende Bestemmelse. I Pennsylvania forlangtes det, at ethvert Medlem af den lovgivende Forsamling skulde erklære, at han troede paa Gud og paa Bibelens guddommelige Oprindelse. Delaware forlangte af enhver Embedsmand en Erklæring om, at han troede paa Treenighedslæren. De to Carolina'er og Georgia forlangte, at enhver Embedsmand skulde være Protestant. Alligevel er det aabenbart, at alle disse Bestemmelser ikke tilsigtede Udelukkelse af en eller anden religiøs Sekt fra Borgerrettigheder, men Hævdelsen af Statens religiøse Grundvold. I Maryland og Syd-Carolina anerkjendtes den offentlige Understøttelse af Religionen fremdeles som en Statspligt. I Ny England syntes Anerkjendelsen heraf rodfæstet. Atter og atter erklære de mest ansete Mænd her, at «i en blomstrende og hæderlig Stat maa Gudsyndelsen opretholdes», at «Understøttelsen af den offentlige Gudsyndelse og af den offentlige Religionsundervisning er absolut nødvendig for Samfundets Velvære», at «de Baand, Religionen paalægger, vilde blive brudte, hvis Ordningen af Religionsvæsenet overlodes Mængdens Luner» o. s. v. Ikke blot Præster, ogsaa ansete Jurister forsvarede denne Opfattelse: Overdommeren Parsons udtalte paa den højtideligste Maade

sin Overbevisning om Nødvendigheden af, at Staten understøttede de religiøse Institutioner, uagtet han dengang ikke selv hørte til nogen Kirke; og endnu senere erklærede Dommeren Story, at det «var et meget tvivlsomt Spørgsmaal, om en fri Regering kunde holde sig, hvor det Offenliges Understøttelse af Religionen og Gudsdyrkelsen ikke anerkjendes som Statspligt».

Først naar vi mindes Kjendsgjæringer som de nys-anførte, kunne vi bedømme det fulde Omfang af den Revolution i den offentlige Mening, som det forløbne Hundrebaar har været Vidne til. Til dette Resultat have tre forskjellige Aarsager bidraget: Den første af dem var det store Antal af højst forskjellige religiøse Samfund, der gjorde enhver Statsunderstøttelse af Kirken yderst vanskelig, selv om mange af disse Samfund ikke vare fjendtlig sindede mod en saadan Understøttelse. En anden Aarsag var visse Sektors erklærede Modstand mod enhver Understøttelse af Religionen fra Statens Side. Den tredje og mest afgjørende Aarsag var Fremkomsten af den verdslige Theori om Staten, en Del af Nutidens politiske Udvikling. De, der forsvarede denne Theori, erklærede ikke at være ledede af religiøse Betæneligheder, men hævdede, at Stat og Kirke ere saa væsenlig forskjellige Institutioner, at de bør holdes adskilte fra hinanden. Jefferson var den store Talsmand for denne Opfattelse, der fik sit første Udtryk i den berømte Virginia Akt af 1785, paa hvilken han i senere Aar saa tilbage som paa sit Livs fortjenstligste Bedrift. Amerikas to vigtigste politiske Dokumenter vise Omslaget i den offentlige Mening: da Uafhængighedserklæringen affattedes, ansaas det endnu for passende paa en højtidelig Maade at anraabe det guddommelige Forsyn og Verdens højeste Dommer; men

da den for Nationens Velfærd ligesaa vigtige Forbundsforfatning vedtoges, udelukkedes med Omhu al Anerkjendelse af nogen højere Myndighed end den verdslige, og den eneste Omtale af Religionen indeholdtes i Bestemmelsen: «ingen religiøs Prøve maa nogensinde betinge Adgang til noget Embede eller offentligt Hverv i de Forenede Stater», og det forbødes Kongressen at give Love om Religionsudøvelse. Forbundsforfatningen paa lagde vel ikke de enkelte Staters religiøse Lovgivning noget Baand og berørte ikke direkte deres Virken; men Forfatningens fuldstændige verdslige Karakter prægede efterhaanden de enkelte Stater i den Grad, at der tilsidst ikke blev noget Spor tilbage af den tidligere Forbindelse mellem Stat og Kirke. Love om Understøttelse af den offentlige Gudstjeneste holdt sig i Connecticut til 1816 og i Massachusetts til 1833, og i adskillige Stater bevarede de religiøse Prøver sig nogle faa Aar længere. Men den offentlige Mening, der bestemmer alle Love, erklærede tilsidst, at Staten væsenlig er «en rent politisk Organisme». De Bestemmelser, der lagde Baand paa den fri Religionsudøvelse og paa den fri Udtalelse af religiøse Anskuelse, ligesaavel som Bestemmelserne om offentlige religiøse Anstalter, om offentlig Understøttelse til de religiøse Lærere, om Gudstjenesten o. s. v. ere for længe siden blevne udslettede af alle Staternes Love. Ikke blot hersker overalt den Mening, at ingen bestemt Religionsform maa modtage Understøttelse af Staten; men det langt mere omfattende Princip, at de gejstlige og verdslige Omraader ere væsenlig adskilte, er almindelig anerkjendt.

Der er tilvisse ingen nødvendig Forbindelse mellem Adskillelsen af Stat og Kirke og Kirkens Deling i en Mængde uafhængige Sekter. Men de ejendommelige

Forhold, der havde været bestemmende for de tretten Koloniers Bebyggelse, og Sammenblandingen af saa mange Nationaliteter paa en Tid, da de religiøse Overbevisninger vare stimulerede op til et Højdepunkt, medførte Kontraster i religiøse og theologiske Anskuelser, som den senere indførte fuldstændige legale Lighed yderligere forstærkede. Denne Tendens til at føre bevidste Meningsforskjelligheder videre til et fuldstændigt Brud, hvilken Tendens Luther og hans Medbrødre testamenterede den nyere Kristendom, var i Amerika fri for de Baand, der i Evropas protestantiske Lande holdt igjen. Hvor uenige den tyske Vælger, den hollandske Borgmester, den engelske Konge end vare om andre Punkter, saa vare de dog enige om, at Loven skulde give en eller anden bestemt Trosform Fortrinet. I Amerika stod de protestantiske Sekter for første Gang paa lige Fod, og dette førte til en Mangfoldighed af religiøse Samfund, hvortil der intet Sidestykke fandtes i den gamle Verden. Allerede før Revolutionen var Resultatet fremtraadt, og Dr. Gordon, Krigens senere Historieskriver, fortæller os, hvorledes han følte sig opbygget ved, da han 1770 kom til Filadelfia, at se «Papister, Episkopale, mæhriske Brødre, Lutheraner, Calvinister, Methodister og Kvækere fredelig og vel tilmode gaa ved Siden af hverandre paa Sabbathen, efter at de havde forladt deres respektive Forsamlinger.» Hvad den gode Doktor saa hin Søndag Morgen, var et Panorama af Amerikas kommende religiøse Historie.

Ved Revolutionens Begyndelse udgjorde Congregationalisterne*), skjønt hovedsagelig indskrænkede til Ny

---

*) Congregationalisterne ogsaa kaldede Independenter, fordi de hævde hver enkelt Menigheds Uafhængighed, Ret til at vælge Præsterne og til at ordne alle gejstlige Sager, og overhovedet hævde de enkelte Menigheders Avtonomi.

England, afgjort det talrigste og mest indflydelsesrige Samfund. Sandsynligvis ejede de ikke mindre end 700 Kirker. Men ikke blot i Tallet laa dette Samfunds Styrke. Ulig de andre da eksisterende religiøse Samfund i Amerika var de kongregationalistiske Kirker voxede kraftigt op af den hjemlige Jordbund. Fra Begyndelsen af havde de udmærket sig ved en bevidst Uafhængighed og stolt Selvagtelse. Den første Generation af deres Gejstlighed var berømt for Lærdom, og de havde altid gjort sig til af deres lærde Præster. Ingen Møje sparede for at forebygge, at Prækestolen skulde blive indtaget af en ikke værdig Person. Medens Kirkernes Organisation strejfedes nær op til den yderste Demokratisme, og medens Grænsen mellem Præst og Lægmand i Theorien næsten var udvisket, var de Gejstlige faktisk i Besiddelse af en næsten enestaaende Myndighed og Indflydelse. Skjønt ikke i Besiddelse af nogen Forrettighed eller nogen officiel Udmærkelse, udgjorde de dog en bestemt Klasse og nød en saadan social *prestige*, som kun tilstodes Menighedens betydeligste Medlemmer. Gejstligheden betragtedes med den største Ærbødighed; den udgjorde en yderlig aristokratisk Klasse, og det var neppe mindre dens sociale Førrang end dens filosofiske Lærdomme, der tilsidst fik en Del af Befolkningen til at rejse sig imod den. Allerede temmelig tidlig begyndte der dog at vise sig Tegn paa, at der skulde opstaa en Spaltning mellem Kongregationalisterne.

Næst i Talrighed efter Kongregationalisterne kom Baptisterne*), der antoges at eje dengang omtrent 380

---

*) Baptisterne ville kun tillade, at Voxne døbes og mene, at hele Legemet bør neddykkes.

Kirker. Denne numeriske Styrke var dog mere tilsyneladende end virkelig, efterdi de fleste af disse Menigheder vare smaa og uden Indflydelse. Baptisterne vare ikke indskrænkede til Ny England, men vare spredte over alle Kolonierne og vare særlig talrige i Virginia. Det fortælles, at det var ved personlig at iagttage en lille nærliggende baptistisk Kirkes Virkemaade, at Jefferson først modtog Overbevisningen om det direkte demokratiske Regeringssystems særlige Fordele. Men trods Baptisternes Talrigbed baade i Ny England og i Syden betragtedes de dog med megen Ugunst. Deres Navn, som var knyttet til Reformationens værste Udskejelser, havde skadet dem, og deres haardnakkede Modstand mod gejstlige og politiske Skikke, havde gjentagende Gange faaet dem til at føle den borgerlige Magts Arm. De vare overhovedet ved Hundredaarets Begyndelse i en alt andet end agtet Stilling. Alligevel vandt de stedse større Magt. Hertil bidrog ikke alene deres religiøse Theorier; Omslag i de religiøse Forhold skyldes sjelden udelukkende religiøse Aarsager. Hvad der særligt støttede dem, var den Kraft, hvormed de lovpriiste Aandens Gaver og førte Ordet for en ulærd Præstestand. Paa dette Punkt gik, som ovenfor anført, Kongregationalisterne netop til den modsatte Yderlighed. Baptisterne hævdede derimod, at enhver Broder, som Gud har gjort skicket dertil, har Ret til at forkynde Ordet. «Lowly preaching» blev deres Feltraab, og det betegner Begyndelsen til en folkelig Bevægelse, der i høj Grad skulde præge Ny Englands religiøse Institutioner. Baptisterne vandt Indflydelse over en gudfrygtig, men beskeden Klasse Mennesker, der havde liden Smag for de kongregationalistiske Præsters lærde Undersøgelser, og den Fordom, der overalt findes imod den højere Dannelses

Eneraadighed, støttede dem i høj Grad. Baptisternes hurtige Fremvæxt var for en stor Del en demokratisk Protest.

Som Nr. 3 i numerisk Betydning stod den dengang saakaldte «Church of England in the Colonies». Udenfor Ny England omfattede den Flertallet af dem, hvis Rigdom eller sociale Anseelse gav dem Indflydelse i Samfundet. Det var den ældste religiøse Korporation i Kolonierne. I alle de sydlige Kolonier understøttedes den af Loven, og overalt udenfor Ny England nød den betydelig officielle Gunstbevisninger. Men hverken dens Alder eller sociale Anseelse eller den Understøttelse, Loven gav den, sikrede den en kraftig Væxt. Dens Gejstlighed var altfor afhængig af Moderlandet, baade med Hensyn til Udnævnelse og Lønning; i Ny England naaede dens Præster neppe videre end til at blive Missionærer. Det var en meget udbredt Mistanke, at de tjente den britiske Regerings politiske Planer. Planen om Oprettelsen af et Episkopat over Kolonierne fik, som Adams siger, Folk til med Mistænksomhed at undersøge Parlamentets konstitutionelle Myndighed. Men ikke blot politiske Fordomme skadede den engelske Kirkes Indflydelse. Dens Gejstlighed førte et for verdsligt Liv. Før der endnu var opstaaet nogen politisk Antagonisme, tabte Kirken stedse mere Terræn, fordi den ikke syntes at fremme Guds frygt. Revolutionen maatte nødvendigvis falde med knusende Vægt paa den; den ødelagdes næsten fuldstændig. Da Kampen for Uafhængighed begyndte, viste dens Præster sig, paa nogle faa hæderlige Undtagelser nær, fjendtlige eller lunkne. De handlede samvittighedsfuldt og af Overbevisning, men deres Indflydelse ødelagdes. Efter Krigens Slutning havde

de Betænkeligheder ved at slutte sig til de ny Forhold. Deres Rolle var udspilt.

Efter den engelske Kirke kom den presbyterianske. Ved Revolutionens Begyndelse talte Presbyterianerne omtrent 300 Kirker. Presbyterianerne var oprindelig af skotsk eller irsk-skotsk Herkomst. Ulig Kongregationalisterne, med hvis theologiske Anskuelse de forøvrigt paa denne Tid sympathiserede, havde de overført til Amerika et udviklet gejstligt System, for hvis Skyld de havde døjet haarde Forfølgelser, og til hvilket de sluttede sig med den Hengivenhed, som Opofrelser indblæse. Kongregationalisterne, med rent engelsk Blod i Aarerne, havde dristigt banet sig en ny Vej; Presbyterianerne, med den skotske Races karakteristiske Sejhed, klyngede sig fast til det Gamle. De første Presbyterianere havde bragt Agtelse for Videnskaben med sig, og de hævdede ikke mindre stærkt end Kongregationalisterne, at Folkets Lærere skulde være vel oplærte. Blandt deres Præster fandtes der Mænd, som vare i Besiddelse af forskjelligartet og grundig Lærdom, ikke faa, der havde studeret paa fremmede Universiteter. Hvis de stod tilbage for Ny Englands Gejstlighed i Fortrolighed med metafysiske Betragtninger, vare de i det Mindste dens Ligemænd i Bibellærdom, og stod over den som Prædikanter. Deres Dygtighed som Prædikanter skyldtes navnlig den Omstændighed, at de vare oplærte til at tale uden Hjælp af skrevne Optegnelser, medens Ny Englands Præst holdt sig strængt til sit omhyggeligt udarbejdede Manuskript. Lige ned til Slutningen af forrige Aarhundrede var Fordommen mod skrevne Prækener saa stærk i den presbyterianske Kirke, at «en Mands Anseelse vilde have været ødelagt, hvis man fik

hans Manuskript at se». Da Revolutionen kom, sluttede Presbyterianerne sig bestemt til Uafhængighedssagen. Alle deres Traditioner opfordrede dem til at slutte sig til Folkets Sag. Revolutionen styrkede den presbyterianske Kirke, idet den fastslog det republikanske Princip, paa hvilket det presbyterianske System hvilede.

Om de mindre religiøse Samfund, der eksisterede for hundrede Aar siden, behøve vi ikke at sige meget. Af dem vare de hollandsk Reformerte, Lutheranerne og de tysk Reformerte næsten lige talrige, idet de hver for sig talte c. 60 Menigheder. Men de Førstnævnte vare, skjønt de længe havde haft Bo i Amerika og trods den Anseelse, de nøde paa Grund af deres Gejstligheds Karakter og Lærdom, næsten ude af Stand til at udvikle sig videre, paa Grund af den nøje Forbindelse med Hollands Kirke og deres vedholdende Brug af Hollandsk ved Gudstjenesten, hvormed de blev ved lige til Begyndelsen af nærværende Aarhundrede. Den lutherske Kirke, hvis fleste Præster havde studeret ved Universitetet i Halle, omfattede kun de tyske Indvandrede. Den tyske reformerte Kirke omfattede den Del af den tyske Befolkning, der ikke vilde slutte sig til Augsburgers Bekjendelsen. Disse tre Kirkers Styrelsesmaade var presbyteriansk. Til samme Familie hørte det lille Samfund «Associate Presbyterians», der havde skilt sig ud fra den skotske Kirke. Af romersk-katholsk Gejstlige var der ikke mere end 26, om der maaske end var dobbelt saa mange romersk-katholske Menigheder. Kun i Filadelfia holdt Katholikerne offentlig Gudstjeneste. Nogle faa mæhriske Brødre havde fulgt Zinzendorf over til den ny Verden, og deres Samfund — episkopalt i Styrelsesform, luthersk i Lærdomme — om-

fattede 8 Menigheder. Methodismen*) var bleven indført, men om det var af Strawbridge i 1764 eller af Embury i 1766, er omstridt. Lige ned til Revolutionen havde dette Samfund imidlertid ikke nogen bestemt Tilværelse i Amerika, og saa snart Fjendlighederne begyndte, strømmede alle de methodistiske Prædikanter med Undtagelse af Asbury, tilbage til England. I 1770 havde John Murray begyndt at forkynde Læren om almindelig Frelse, men da han forøvrigt ikke afveg fra den orthodoxe Tro, gav Kongregationalisterne ja selv de Episkopale ham Adgang til Prækestolen. Kvækerne vare fremdeles talrige i den Koloni, Penn havde grundet, og det store Jordskjælv i Lissabon tilførte Newport et lille, men rigt Samfund Jøder. —

Det første Indtryk, de nævnte Kjendsgjæringer bibringe os, er det, at Amerika for hundrede Aar siden frembød en broget Mangfoldighed af Trosbekjendelser; men en omhyggeligere Undersøgelser vil vise os, at der under den tilsyneladende Forskjellighed raadede en gennemgaaende Enhed. Mellem Kongregationalisternes og Baptisternes ekklesiastiske System var der ingen væsentlig Forskjel; og det presbyterianske, lutherske, tysk-reformerte System var ens i Alt undtagen i de valgte Benævnelser. Og mellem alle disse Samfund (med Undtagelse af Lutheranerne), der udgjorde over tre Fjerdedele af alle Kirkerne, herskede der den fuldstændigste Overensstemmelse i dogmatisk Tro. Det var John Knox's, Vilhelm den Tavsces og Admiral Colignys strenge Tro.

---

*) Methodisterne, Medlemmer af en af John Wesley i forrige Aarhundrede stiftet Sekt, saaledes kaldede paa Grund af deres Livs Regelmæssighed og den Strenghed, hvormed de holde paa deres Principer.

Disse Kirker — baade Kongregationalisterne med deres Sogne-Avtonomi og Presbyterianerne med deres synodale Føderation — stemmede desuden fortrinligt med den politiske Bevægelse, og at republikanske Stater og republikanske Kirker vilde blomstre Side om Side med hverandre, syntes der ikke at kunne være nogen Tvivl om. I 1783 holdt Dr. Stiles, den berømte Præsident for Yale College, «the Election Sermon» for Connecticut's lovgivende Forsamling. Det opløftende Emne, han talte over, var «de Forenede Staters fremtidige Berømmelse», og idet han talte sig varm, forsøgte han sig i den farlige Rolle som Profet og udtalte: «naar vi se fremad til den Tid, da vort Land vil tælle 40 eller 50 Mill. saa ville vi maaske se, at de forskjellige religiøse Sekter ere voxede op til ret anselige Samfund; men der er dog ingen Tvivl om, at Kongregationalisterne fremdeles ville være to Gange større end noget af dem.» Og idet han opregnede de mindre Sekter, tilføjede han betænksomt: «Der er Westleianere, Mennonister og andre, som alle ville være højst ubetydelige i Sammenligning med dem, der ville give Amerika dets religiøse Præg!» Og der levede paa den Tid ikke nogen Mand, hvis Ord i denne Sag fortjente mere Tiltro.

De «40 Millioner», om hvilke den lærde Doktor talte, ere nu bleve naaede, men i Folketællingen af 1870's Lys tage hans Spaadomme sig rigtignok højst mærkelige ud. Kongregationalisterne, der i hans Dage vare to Gange talrigere end noget andet Samfund, staa nu som Nr. 7, og «Westleianerne» (s: Methodisterne), som han neppe fandt det Umagen værd at omtale, staa langt forud for alle de andre. For hundrede Aar siden var Rækkefølgen denne: 1) Kongregationalister, 2) Baptister, 3) engelske

Kirke, 4) Presbyterianere, 5) Lutheranere, 6) Tysk Reformerte, 7) Hollandsk Reformerte, 8) Romersk Katholske. Efter Folketællingen af 1870 var Rækkefølgen derimod saaledes: 1) Methodister, 2) Baptister, 3) Presbyterianere, 4) Romersk Katholske, 5) «Christians», 6) Lutheranere, 7) Kongregationalister, 8) Protestantiske Episkopale. I denne Opstilling er der gaaet ud fra Kirkernes Talrighed; ses der derimod hen til Værdien af de kirkelige Ejendomme, blive de romersk Katholske Nr. 2 og de Episkopale Nr. 5. Endnu mærkeligere er det dog at se, hvorledes den amerikanske Kristendom som et Hele betragtet har udviklet sig: Ved Revolutionens Begyndelse eksisterede der ikke engang 1950 religiøse Organisationer; Befolkningen var da $3\frac{1}{2}$ Mill., altsaa 1 Kirke pr. 1700 Individder. Efter den sidste Folketælling over 72,000 Kirker; Befolkningen 38 Mill., altsaa 1 Kirke pr. 529 Individder. Med andre Ord: medens Befolkningen nu er 11 Gange større, er Kirkernes Tal voxet 37 Gange. Værdien af de kirkelige Ejendomme er selvfølgelig ogsaa voxet uhyre. Navnlig gjælder dette Methodisterne og de romersk Katholske, der nu ere overordenlig rige, medens de for hundrede Aar siden ikke ejede det Allermindste.

For hundrede Aar siden herskede der saaledes en stor Ensartethed i Amerikas religiøse Liv, idet alle de vigtigste religiøse Samfund anerkjendte det mest udprægede dogmatiske System, som Protestantismen har frembragt. Intet Træk i Amerikas religiøse Udvikling er maaske mere overraskende end den vidtrækkende Reaktion, der er indtraadt ikke saameget imod bestemte Sætninger af den gamle Theologi, som imod hele den dogmatiske Opfattelse af Kristendommen. Hvorvidt denne Reaktion er bleven støttet ved et Omslag i den politiske Opfattelse, er et

interessant, men ikke let besvarligt Spørgsmaal. Mr. Lecky udtaler den Anskuelse, at «hvis paa Religionens Omraade den rationalistiske Lære om personlig Skyld eller Uskyld nogensinde fuldstændig skulde afløse den theologiske Doktrin om nedarvet Skyld eller Uskyld, vil Forandringen hovedsagelig bevirkes derved, at det demokratiske Princip sejrer paa Politikens Omraade»; og han kunde have belyst denne Mening ved at henvise til den Kjendsgjerning, at i Amerika falder det store religiøse Frafald fra Calvinismens Snæverhed sammen med det store demokratiske Frafald fra den konservative Politik, Republikens Grundlæggere fulgte. Denne religiøse Reaktion antog forskjellige Former og ledsagedes af meget forskellige Resultater. Den mest direkte og klareste Virkning saas i Fremkomsten af ny religiøse Sekter, men dens Indflydelse ændrede tillige nogle allerede bestaaende betydeligt. En af de tidligste Frugter var Dannelsen, ved Ugangen af forrige Aarhundrede, af «de forenede Brødre i Christo», en Sekt, der navnlig kom til at bestaa af Folk, der skilte sig ud fra de tysk Reformerte og fra Lutheranerne, og som nu tæller 1500 Kirker. Den talrige Sekt «Kristne», «Christians», der omtrent samtidig opstod paa tre forskjellige Steder ved Begyndelsen af indeværende Aarhundrede, og som nu tæller over 3500 Kirker, var et Udtryk for den samme Bevægelse. Men Methodismens uhyre Fremvæxt er dog ubetinget det betydeligste Punkt i denne Reaktion. Det vilde vidne om et meget overfladisk Kjendskab til den store methodistiske Bevægelse, naar man definerede den som væsenlig værende en Protest; men alligevel er det sikkert, at i Amerikas religiøse Historie repræsenterer Methodismen en dyb Reaktion i Folkestemningen. Fra dette Synspunkt maa det store og

indflydelsesrige Samfunds Udvikling betragtes som den mærkeligste religiøse Kjendsgjerning, det tilbagelagte Hundrebaar har at fremvise. Ved Methodisternes første Møde i Baltimore 1784 talte de kun 80 Prædikanter i hele Amerika, og Dr. Stiles gjorde dem ingen Uret, da han omtalte dem som «højest ubetydelige». De vare ikke blot faatallige, men fattige og ubekjendte; de holdt Guds-tjeneste under aaben Himmel, i Gydør og Lader. I 1870 havde de imidlertid over 25,000 Sogneorganisationer, og en kirkelig Ejendom paa 70 Mill. Dollars; i 1875 havde de over 26,000 Prædikanter og en kirkelig Ejendom paa over 80 Mill. Dollars, og gjennemsnitlig bygge de to ny Kirker om Dagen. De ere nu ubetinget det talrigste religiøse Samfund i Amerika, og deres Iver og Tillidsfuldhed staar fuldstændig i Forhold til deres Styrke. Et saa overraskende Fænomen kan ikke forklares, uden ved en eller anden mægtig Aarsags Indflydelse. Methodismens Væxt kan tildels tilskrives dens vidunderlige Organisation; men man skulde dog mene, at i et Land som Amerika vilde denne Organisations stærkt avtokratiske Karakter, om den end gav Systemet Kraft, dog ikke kunne have skaffet det Folkets Gunst. Methodismens Livskraft maa søges ikke i dens Form, men i dens Aand. Det er umuligt at forklare sig dens hurtige Væxt, naar man ikke vil forudsætte, at den imødekom en stor Trang i Folket. Og det er ligesaa umuligt ikke at se, at dens Skikkethed til at afhjælpe denne Trang laa i den skarpe Modsætning, hvori den stod til den herskende Tro. Methodismens uhyre Indflydelse paa Folket var begrundet i den dristige Maade, hvorpaa den appellerede fra «Forstandens Theologi» til «Følelsens Theologi». Calvinismen «laa forskanset i Forstandens Udenværker»; paa Aander, der vare mættede

med theologiske Formler, maatte Methodismen med dens umiddelbare Intuition af den guddommelige Sandhed, virke vederkvægende. Wesley forkastede alle Trosbekjendelser med Undtagelse af Apostlenes simple Symbolum; og selv om hans amerikanske Disciple afveg fra hans Exempel, forsaavidt de antog Trosartikler, saa arbejdede de dog i samme Aand som han, og hævdede altid og overalt, at Troen ikke er en logisk Overbevisning. Da de appellerede til Menneskets aandelige Natur, og da de ikke lagde nogen Vægt paa fine theologiske Distinktioner, agtede de ikke Færdighed i Græsk og Latin som et Middel til Sjælens Frelse. Ikke én af de Mænd, der grundlagde Methodismen i Amerika — dog med Undtagelse af Coke — havde modtaget akademisk Dannelse. Hovedtrækket i den tidlige Methodisme var Troen paa umiddelbar Inspiration. Dens Førere følte sig ikke blot kaldede af Gud, men undertiden (f. Ex. Garetton) kunde de høre Aandens Stemme. Og den rastløse Energi, de udfoldede, havde intet Sidestykke. Asbury, en af de mest indflydelsesrige methodistiske Ledere, skal under sin fem- og fyrretyveaarige Virksomhed have berejst en Strækning, der kunde have bragt ham Jorden tolv Gange rundt. Hundreder af Methodismens første Missionærer skyede ingen Møje, naar det gjaldt at føre Læren ud. Efterhaanden som Methodismen har ombyttet Svaghed med Styrke, Fattigdom med Rigdom, er dens ydre Udseende blevet forandret: det tarvelige Forsamlingshus er blevet til den rigt smykkede Kirke; den udannede Prædikant har naaet den Dannelse, han engang agtede saa ringe; Akademier og theologiske Skoler ere blevne rigt udstyrede med Legater, og en mægtig periodisk Presse diskuterer med Værdighed og Lærdom Doktriner, der tidligere møjsom-

meligt kæmpede sig frem. Alligevel var hverken Lærdom eller Dannelse de Vaaben, med hvilke Methodismen vandt sine første Sejre, og som gjorde den det muligt «to beautify the earth with salvation», som der staar skrevet paa Filip Emburys Grav.

Ved første Blik kunde det synes, som om Baptismen, der nu indtager anden Plads, modsiger det ovenfor Anførte, idet Baptisterne, i Ordets almindelige Betydning, ere en calvinistisk Sekt. Men ihvorvel det er sandt, at dette Samfund, som en Helhed betragtet, hylder Andrew Fullers modificerede Calvinisme, saa er det dog ikke mindre sandt, at det navnlig udmærker sig ved sin logiske Benægtelse af den «Lære om arvelig Skyld og Uskyld», der ligger til Grund for den egenlige Calvinisme. Den hellige Skrift betragtes af Baptisterne som eneste Avtoritet, og den meget lovpriste Sætning «Bibelen og Bibelen alene» har i dem fundet sine varmeste Forsvarere. Ligesom Methodisterne have de i Hundredaarets Forløb undergaaet store Forandringer i det Ydre: de have opgivet deres Forkjærlighed for «lowly preaching»; der findes udmærket lærde Mænd blandt deres Præster, og til den bibelske Exegese have de leveret gode Bidrag, hvorimod de ikke have ydet betydeligere Bidrag til den spekulative Theologi. Deres Tros Tarvelighed og deres Systems yderlig stærke Demokratisme har været deres Anbefaling hos Folket. — Endnu stærkere Opposition imod den dogmatiske Tro er dog kommen fra Puritanernes Efterkommere.

Det er karakteristisk for det amerikanske religiøse Liv, at det fremviser saa mange forskjelligartede Fænomener: ved Siden af denne udprægede Reaktion imod en dogmatisk Opfattelse af Religionen, har der været en

ligesaa udpræget og ligesaa betydelig Bevægelse i en modsat Retning. Overalt hvor der findes en Forbindelse mellem Staten og Kirken, er den kirkelige Magt undergiven betydelige Indskrænkninger. Men i Amerika, hvor det religiøse Element for første Gang i den nyere Tid har faaet fuld Frihed, findes der Betingelser for kirkelig Udvikling, som man forgjæves vil søge alle andre Steder i Kristenheden. Ethvert religiøst Samfund har faaet Lov til frit at udfolde sig. Resultatet har været en kirkelig Virksomhed og en Impuls til kirkelig Udvikling, der i og for sig er betydningsfuld, og som vækker ny Spørgsmaal. Det Spørgsmaal frembyder sig: kan der paavises nogen Forbindelse mellem Amerikas stærke religiøse Samfund og den almindelige Slaphed i Amerikas politiske Ideer? Det er sikkert, at Middelalderens kirkelige Liv i høj Grad stimuleredes ved det da raadende politiske Anarki, og det er maaske ikke umuligt, at den tiltagende Bevægelighed i Amerikas politiske Liv kan have medført en vis Tilbøjelighed til at betragte faste kirkelige Former med mere Gunst. Hvilken nu den skjulte Aarsag til Fænomenet er, saa meget er sikkert, at det eksisterer. Folk tror i Almindelighed, at den amerikanske Religion har en overvejende Tendens til at opløse sig i en utallig Masse Sekter. «Hvorledes skulde jeg kunne leve i et Land,» skal Døllinger have sagt, «hvor der stiftes en ny Kirke hver Dag?» Alligevel gaar Tendensen netop i modsat Retning. At der opstaar mange forskellige Sekter, er naturligvis ubestrideligt, og i et Land, hvor der hersker ubunden Ytringsfrihed og Foreningsfrihed, er Sligt ikke overraskende; men næsten alle de smaa Samfund ere kun ubetydelige Krusninger af Strømmens Overflade; de trænge ikke ned til Dybet; de opstaa for et Øjeblik og forsvinde

derpaa for stedse; mange af de mindst tiltalende af disse Sekter, ere sociale Udvæxter af fremmed Oprindelse, uden virkelig Betydning for det store Hele. Den sidste Folketælling godtgjør, at den religiøse Tendens i Amerika ikke gaar i Retning af en stor Splittelse, men tværtimod i Retning af at samle Befolkning under nogle faa store sekteriske Typer.

Vi have alt set, hvorledes Methodismen, der i England havde ført en kummerlig Tilværelse, i Amerika har udviklet sig til et mægtigt Samfund. Denne Fremgang skyldes ikke blot glødende Trosiver, men ogsaa et fortrinligt Regeringssystem. Den presbyterianske Kirke skylder ligeledes sin Fremgang den sikre Maade, hvorpaa den styres. Intet er saa karakteristisk for denne Kirke som den ubøjelige Fasthed, hvormed den har holdt fast paa sine theologiske og kirkelige Traditioner. Den er fra Begyndelsen af optraadt som en Missionskirke; den har paataget sig at evangelisere Vesten, og paa en Tid, da den franske Revolutions atheistiske Principer truede det religiøse Samfund med Opløsning, har den holdt Stand. Kongregationalisterne derimod, hvis System var løst og slapt, have ikke — uagtet de ved Hundreedaarets Begyndelse vare de talrigste og indflydelsesrigeste — kunnet holde Stand: de svagt organiserede Samfund ere blevne opslugte af de stærkt organiserede. Dog maa det indrømmes, at Kongregationalisterne ikke blot ere blevne svækkede ved deres slappe Organisation, men at dogmatiske Stridigheder og en forfejlet Deltagelse i de politiske Forhandlinger have bidraget til at ødelægge dem.

I Forbindelse med den amerikanske Kristenheds Tendens til at samle sig i nogle faa store sekteriske Familier staar den Skarphed, hvormed de forskjellige

Samfund — fremfor Alle den episkopale Kirke — have akcentueret kirkelige Forskjelligheder, der i og for sig ikke synes meget væsentlige, og den Iver, hvormed de have hævdet deres respektive theologiske Sætninger. Man skulde have troet, at de Hovedpunkter, hvorom alle de forskjellige, fuldstændig ligestillede, kristne Samfund i Virkeligheden ere fuldt enige, maatte være fremgaaede med Klarhed af Samfundenes indbyrdes Diskussioner. Da de alle bekjende sig til det samme Evangelium, skulde man tro, at der paa nogle Punkter maatte vise sig væsentlig Harmoni. Dette er ikke sket. Det er forbavsende at se, hvor liden Indflydelse de forskjellige Samfund have øvet paa hverandre gjensidigt. De synes at have fulgt forskjellige Veje og kun at være traadte i Berøring med hverandres Meninger for at bekæmpe dem. Hos Individerne har man naturligvis oftere set Meningsomskiftelser; men de ledende religiøse Samfund have — alene med Undtagelse af Kongregationalisterne — hævdet deres respektive Meninger uden at lade sig berøre af de andre. I et eller to Tilfælde har der været Tale om en Modifikation af et eller andet udpræget sekterisk Træk; men Følgen har kun været, at en Storm af Forbitrelse har rejst sig. Den irreligiøse Verden har let over, at en fremragende Filantrop er bleven anklaget, fordi han havde gjort sig skyldig i den forfærdelige Forbrydelse at synge Salmer sammen med Kristne af et andet Navn. Det er sikkert, at de ledende religiøse Samfund ikke have gjort det Mindste for at fremme en ydre kristelig Enhed. Nogle glæde sig herover og betragte Kristendommens «denominationale» Type som Reformationens naturlige Blomst. Andre protestere imod «det «evangeliske» Kjætteri, at Kirkens normale Tilstand er Skismet.» Det være som det

vil: Amerika synes at ville holde fast paa de store sekteriske Grupper.

Udviklingen af den romersk-katholske Kirke, der efter den sidste Folketælling staar som Nr. 2 i Rigdom og som Nr. 4, naar henses til Tallet paa Sogne, er af Nogle bleven betragtet med stor Bekymring, dog neppe med tilstrækkelig Grund. Denne Kirkes store Væxt kan forklares ved den uhyre Indvandring af Fremmede. Der er endog dem, som betvivle, at Tilvæksten har holdt Skridt med Indvandringen; og der er dem, som ere tilbøjelige til at tro, at den katholske Kirke i Virkeligheden har tabt i Styrke ved Overførelsen til den ny Verden af saa mange af dens Medlemmer. Herom kan der nu tvivles; men sikkert er det, at den Omstændighed, at Katholikerne for Størstedelen have samlet sig i store Centrer, har givet dem en ualmindelig stor lokal Indflydelse og har bidraget til at give overdrevne Forestillinger om deres virkelige Magt. De have paa en forstandig Maade vidst at benytte sig af den fri ubundne Stilling, de have i Amerika, og i Iver for kirkelig Udvikling have de visselig ikke staaet tilbage for noget af de omgivende protestantiske Samfund. Naar vi sammenligne deres Stilling før Revolutionen, da de næsten i alle Kolonierne vare udelukkede fra politisk Virksomhed, og da de kun i en eneste By offentlig kunde fejre deres modificerede Gudstjeneste, med deres nuværende Frihed og Magt, er det ikke overraskende, at de mere entusiastiske iblandt dem have lært at betragte Amerika som det forjættede Land. Intet Parti i Amerika har paa en saa forstandig Maade som det katholske vidst at fatte den fulde Betydning af de derværende ejendommelige politiske Forhold. I mange Aar holdt den katholske Kirke sig tilbage fra det amerikanske Samfund;

dens fremmede Herkomst, dens Afhængighed af et fremmed Hoved, dens Ligegyldighed for Stridighederne mellem de forskjellige protestantiske Samfund gjorde, at den for Størstedelen holdt sig noget tilbage. Efterhaanden forandrede dette Forhold sig, og Spørgsmaalet om den religiøse Undervisning i Skolerne kaldte først Katholikerne frem paa den politiske Skueplads. Fra 1840 have Katholikerne bekæmpet hele det amerikanske Skolesystem, og i den pavelige Encyclica af 1864 brændemærkes som Noget «reprobatur, proscriptum atque damnatum», «det Undervisningssystem, der bestaar i at skille Ungdommen fra den katholske Tro og fra Kirkens Magt.»

Undervisningsspørgsmaalet er et af de politiske Spørgsmaal, der staa i Forbindelse med Amerikas ejendommelige religiøse Forhold. Et andet Spørgsmaal, som Theorien om den fuldstændige Adskillelse mellem Kirke og Stat har fremkaldt, er Spørgsmaalet om den kirkelige Beskatning. Ifølge ældgammel Tradition har den kirkelige Formue været fritaget for Skat. Tidligere, da Kirken var en Statsinstitution, af hvilken Alle i samme Grad nøde godt, kunde meget tale herfor. Nu derimod, er Skattefritagelsen kun en Begunstigelse af Nogle paa Andres Bekostning. De Fordele, Samfundet udleder af religiøse Institutioner ere meget tvivlsomme, og der synes ingen Grund til, at Staten, «en rent politisk Organisme», ved Skattefritagelse skal begunstige dem. —

Det første Afsnit i Amerikas religiøse Liv i det forløbne Hundredaar var metafysisk, og Hopkins var dets Repræsentant. Det andet var ethisk, med Channing til Repræsentant. Det tredje og nyeste udmærker sig navnlig ved, at Følelsen nu spiller en overvejende Rolle og kan maaske betegnes som æsthetisk. Ikke blot ses dette

af Reaktionen imod en logisk Opfattelse af Kristendommen; det viser sig ogsaa i den almindelige Tilbøjelighed til at antage et mere udarbejdet religiøst Ceremoniel og i den overordenlige Fremgang i kirkelig Arkitektur. De første malede Kirkevinduer indførtes i Amerika 1827. Messeskjorte, smykket Altar osv. vilde tidligere have vakt Forargelse. Selv de Samfund, der heftigst bekæmpede Alt hvad der taler til Sanserne, selv de Samfund, der voldsomst kæmpede for den yderste kirkelige Tarvelighed, have maattet bøje sig for den almindelige Bevægelse; selv Methodister og Baptister bygge nu pragtfulde Kirker. Den amerikanske Kristenhed, der i det forløbne Hundredaar navnlig har arbejdet i praktisk og folkelig Retning, staar ved Udgangen af sin Uafhængigheds første Hundredaar ligeoverfor store og vanskelige Spørgsmaal. Nogle — saaledes Spørgsmaalet om, hvorledes Evangeliet skal forkyndes for de Fattige i en Stat, der betragtes som en rent politisk Organisme — ere væsenlig ejendommelige for Amerika; andre — saaledes Kampen mellem Kristendom og Videnskab — følge med den almindelige Bevægelse i den moderne Civilisation. Det kommende Hundredaar vil bringe Svaret paa disse Spørgsmaal.
